

הלכות פסח סימן תמט תנ

תמט דין חמץ שנמצא בחנות ישראל והפועלים אינם יהודים או בהפך, ובו סעיף אחד:

א "חנות של ישראל ומלאי (א) פרוש, הסחורה וכלי הסנות) של ישראל (ב) ופועלים הנכנסים לשם אינם יהודים, חמץ שנמצא שם אחר הפסח (ג) אסור בהנאה. חנות של אינו יהודי ומלאי של אינו יהודי ופועלים הנכנסים לשם ישראל, חמץ שנמצא שם (ד) מתר אפלו באכילה. פה היא גרסת רש"י ורפנו האי, אבל רפנו הנגאל (ה) גורס (ז) בהפך:

א ברמא פתיח ליה

תנ דין ישראל ואינו יהודי שיש להם שתפות, ובו ז' סעיפים:

א סור בשם רש"י
יבאר פתיח מתא
דבר דברי רמא עבדיה
ונה ס"ב

א "ישראל (ב) שלוחה בבר מחברו (א) קדם הפסח צריך לפרעו אחר הפסח, ויש בו משום גזל

באר היטב

שערי תשובה

(א) אסור. ואם נמצא חמץ בדרך מזד אחר פסח ולא ידענו אם הוא של אי"י או של ישראל, אסור באכילה ומטר בהנאה, בי"ח ומ"א, ע"ש, ועיי סימן תמו ס"ד. והח"י חולק והעלה, אם רב ישראל אסור, ואם קמצה על קמצה וכ"ש ברב אי"י מתר אף באכילה למי שאינו נזר מפתח, וכן כל ספק חמץ שעבר עליו הפסח מתר אף באכילה. עין שם: (ז) בהפך. וכתב הט"ו דבכל גונא אולין לקלא, דאין כאן קנס: (ח) שלוחה. וכתב כח"ג שיש קטומות שנהגו אסור לכתחלה ללוח לפני פסח ולפרע אחר הפסח. (עי' סימן תמח ס"ק יא מ"ש:

כל ימות הפסח ולחוב ודבר ודבר א"תם כמ"א, משום דמקחא סלקא והעברה פני ולא נזר ומקנה, ע"ש. והנה רביהי בשם הגאון בעל נודע ביהודה ז"ל שבי שהאורז"ר"י! ששורפים תבואה ומפסחים בהמות מפסלות, ישכיר וזיתו לא"י והא"י נבשה מר שירצה ואין להשגאל עסק בזה כל ימי הפסח, והיותו תפלים ששם של הישראל משל וכן הסבחה והקמתו ימזר לתלוטין האסור הפסח כולו לתור ולקנותו ממנו כו', ונראה ששם לא היה מנהג מקדם לאסור, אבל אם נהגו מקדם לאסור פשיטא שמורה הגאון ז"ל שאין להחרי, וכן כתב בתשאו"ת סימן ה, ושם בבאר דמקום שאין מנהג עליו המטר אסור לעשות כן. ועין פשו"ת בית אפרים סימן לג שקמתי לישב מה שהשגאל על מ"ש א"י בקא דגשין דף סה מצרימין על מ"ש דתתם בורבני הוא, והגשו עליו מדברי הרמב"ם והשכ"ח בטוב טעם, ע"ש, וגם דודי ס"ו הנאון מהר"ר שפירער ז"ל נקדו ז"ל מלא דבר וק"ו בעל ת"ש פתשוכה כתי' הסינים לאסור ולמפר הנהמות קדם הפסח להאכילם חמץ בפסח, וכן למפר בניין הדי"ח עם הפסח לא"י, ויש"ת פ"י בהנאה סימן ח ס"ב ג"כ לאסור, ואפלו חתב שחלב ס"א"י בימי הפסח אין חפר שנאמר שמה שחאו מאכיל חמץ אדעקא דנפשא עבדי. ועין במק"ח שכתב ג"כ שצדקה מכירה חמץ יש לאסור, אבל ארזן ששוכרים רפת כו', ע"ש. וכתב דודי מ"ו הנאון ז"ל בתשובה כתי', שבהמה האוכלת חמץ בפסח מתר לשתיה בימי הפסח, ע"ש, ונראה שיש להג' אם האכילה שערות חסודים וכיוצא בו יש להשליך הפסלות ששכטן הפלגה סוד לאסור פמיסת בסתן למקום הפקר, שאולי יש שם צדון שערות

משנה ברורה

לדעה זו בתר חנות אולין, שחמץ שם קבוע ותדיר. חמץ שנמצא אחר הפסח ולא ידענו אם של עפ"ס הוא או של ישראל הוא, יש דעות בין אחרונים: יש שכתבו דמתר בהנאה (ט) ואסור באכילה, ויש שמקלים ואומרים דגם באכילה מתר, (ט) פשאר ספקא ורבנן דלקלא אולין. ואם באוחו מקום רב ישראל מצויים, אסור בהנאה, דודאי מישגאל נפלו. וכל זה כשנמצא מזד אחר הפסח או שהפת ישן, שאי אפשר לומר שנגאפה אחר הפסח, אבל אם אפשר לתלות (י) שפסל אחר הפסח, מתר אפלו באכילה בכל ענין, דיותר יש לתלות שפסח הפסח הוא משנתלה לומר שמישראל נפל קדם הפסח, דומן מרבה כזה לא היה מנה ברורה:

א (א) פרוש, הסחורה. ומכרי שנהגה הסחורה (ב) פת ויין וכי האי גונא: (ב) ופועלים הנכנסים לשם. הינו (ג) לעשות מלאכה או שמשפדלים במכירת הסחורה: (ג) אסור בהנאה. דהלינן שחמץ זה של החנות הוא ולא מפועלים אף שהם רגילין שם, משום דהחמץ שפחות (ג) הוא קבוע שם ותדיר, וטפי יש להלוח שנשאר שם מחמץ שלו שלא מצא בעת הפדיקה. והשוט דמכרי שמצא תכף אחר הפסח, (ד) בענין שאין לחלות שהחמץ של עקשו: (ד) מתר אפלו באכילה. רוצה לומר, אפלו (ה) אם היה החנות גסור כל ימי הפסח, דליכא למתלי שהנכרי בעל החנות מכניס שם חמץ זה בפסח וכו' ואי חמץ זה מקדם הפסח הוא, ונהגה אמינא שיש לחש לחלות החמץ הנמצא שם שהוא מהפועלים ישראלים המצויים שם אמיר שהם שכתוהו שם קדם הפסח, קא משמע לן דלא אמרינן הכי: (ה) גורם בהפך. דהוא סבר דחלינן יותר בהפועלים שמצויים שם אמיר, בין לקלא ובין להמנא. ולענין דינא נקטינן (ו) פדעה קמימא. ויש שכתבו (ז) דלא פליגי כלל, ולא קאמרי דעה בתריתא אלא בכגון שלא היה בתנות מיני מוין רק שאר סחורות, אבל אם היה בתנות מיני מוין, גם

שער הציון

(א) רש"י ומהר"ם תלמה ובית"וסף ושי"א. אבל אם לא היה פת ויין רק סחורות דעלמא. בודאי סלינן שחמץ חנה מפועלים הוא שגסל: (ב) טור ורבנו חננאל בפרושו: (ג) ט"ו ושי"א. וכן מצאתי במהר"ם תלמה שגפרש בן לפרוש רש"י: (ד) טור והצניח: (ה) חמר"משה, וכן מוכח לפי מה שמפרשים דמכרי שהיה חנות של חמץ וכו' לא היה עוסקים פועליו בו בפסח. ועין רמב"ן שגפרש בענין אחר, וכן נראה שלא פרש לרש"י דמכרי פת ויין ולסיקף הסכים שם לפרוש רבנו חננאל, ועין שם דוד: (ו) ט"ו ומרי חדש והג"ז ובית"מאיר, וגם רמב"ן שכתב בהדדשו דעקר שלא ברש"י הינו משום דלא מפרש ברש"י שמכרי פת ויין, וכמו שכתבנו לציל: (ז) פן מצד הפ"ח וכן הסכים בבית"מאיר, וכן מבאר בספר פת"ח שהנה פלמיד הרשק"א, עין שם. וכתב שם עוד, דעד כאן לא אולין בתר פועלים ישראלים לרבנו חננאל אלא בשפל העוסקים באוחו חנות הם ישראלים, אבל במקום שנכנסין בו ישראלים ועפ"ס איש לצסקו והחנות של צבחים, בכגון זה לא אמר רבנו חננאל, עין שם: (ח) בי"ח ומקור"תים ומגן אברום: (ט) חק"עקב, וכן משמע דעת ס"ו, וכן נוטה דעת נהר"ש לומר ומכר אף ובית"מאיר: (י) פן מוכח בסוף דברי טגן אברום, וכן פננה החוספות ערובין דף סד עמוד ב דבור הפתחיל 'שהולכין', וכן כתב חמר"משה דברגי החוספות ומשעם דתי הוא, וכן כתב בחק"יוסף, אלא שסוף דברי שם מנגמנים, ולפי מה שכתבנו יחא יחור: (כ) פן מוכח למען בתשובת רש"י, עין שבב"ד לקט סימן רטו. ועוד יותר מבאר ברזח סימן רעא דכהכי מרי, עין שם, ועין במהדיג הלכות פסח סימן כח:

תרגום: 1 בעלי התורה העושים מ"ש. 2 הפית שעושים בו מ"ש.

הלכות פסח סימן תמט תנ

ביאורים ומוספים

סימן תמט

דין חמץ שנמצא בחנות ישראל והפועלים אינם יהודים או בהפך

[שעה"צ ס"ק ה]

[עין רמב"ן שפירש בענין אחר].

1) שם (פסחים לא, ב) התבאר בדבריו, לגבי חנות של ישראל ופועלים נכרים, שמדובר שהחנות פתוחה בימי הפסח, ולכך הוצרך לפרש בטעם הדבר שאין תולים שהחמץ נפל מהפועלים בימי הפסח [מאחר שדרך הבתים להתכבד מחמץ בערב הפסח], שכל דבר שהוא כחוקת אכור יש לחוש שמא מומן מרובה אבד, ולכן יש לחוש שמא אבד החמץ קודם הפסח אלא שהיה במקום שאין מכניסים בו חמץ, ולפיכך לא מצאו כיון שלא הוצרך לברוק שם, או שבדק ולא מצא.

[משנ"ב ס"ק ה]

ולא קאמרי דעה בהרי"א אלא בגגון שלא היה בחנות מיני קודן רק שאר סחורות, וכו', חמץ שנמצא אחר הפסח ולא ידענו אם של עכו"ם הוא או של ישראל הוא, יש דעות בין אחרונים: יש שכתבו דמותר בהנאה ואסור באכילה.

2) ולפי זה תמה הפרי חדש (כאן, בשם הבי"ח) מדוע הוצרכו לומר שיש לתלות את החמץ בפועלים, שהרי לכאורה אין סיבה לתלות בבעל החנות, שכן בחנות אין דברי חמץ כלל. וביאר, שהיה צד לומר שבעל החנות זכה באבידת הפועלים על ידי קנין חצר, כיון שמן הסתם הם התיישבו ממנה. ולכן הוצרכו לחדש שבעל החנות לא זכה בחמץ, שאין רצונו של אדם לקנות דבר אסור, ואין רשותו של אדם קונה לו בעל כרחו ונראה מהר"ם חלאהו (פסחים לא, ב), שגם הוא כתב שבעל החנות אינו זוכה באבידת הפועלים, אלא שביאר שהוא משום שמצאיה הנמצאת בחנות הרי היא של המוצא, ואין בעל החנות זוכה בה, כמבואר במשנה (בימי כה, ב) ולדבריו אינו זוכה אפילו בידבר היתר.

3) כך דקדק הבי"ח (כאן) מלשון הברייתא (פסחים לא, ב) שדנה בחמץ הנמצא בחנות של יהודי כשהפועלים הם נכרים ולהיפך (שהיא מקור דינו של השו"ע כאן) שלגבי האיסור הוכיחה הברייתא גם את איסור ההנאה, ולגבי היתר הזכירה גם את היתר האכילה, ולא הוזכר 'איסור' או 'היתר' בסתם, כנזכר לגבי חמץ בכל מקום, ומשמע מזה שכיון שהנזכר הוא ספק חמץ, כתבה הברייתא לענין האיסור שאין דינו של חמץ הנמצא בחנות כדון ספק חמץ שאסור רק באכילה, אלא כדאי חמץ שאסור אף בהנאה, וכן כתבה הברייתא לענין היתר, שאין דין החמץ כדון ספק חמץ שאינו מותר אלא בהנאה, אלא כדאי היתר, ולפיכך מותר הוא אף באכילה.

מאידך, הבית מאיר (כאן) השיג על דברי הבי"ח וכתב שאין זו ראיה ברורה, שאמנם יש ללמוד מלשון הברייתא שאיסור הנאה קל מאיסור אכילה, ולכן נקטה הברייתא הן לענין האיסור הן לענין היתר, את הדין המחודש יותר, אך מי"מ עדיין אינו מוכח שספק חמץ אסור באכילה.

ותמה הרעק"א (שו"ת מהדויק סי' בג) על דעת הבי"ח, מה הטעם לחלק בין איסור אכילה לאיסור הנאה, וכן תמה הפמ"ג (א"א סי' ב), הוסיף, שהיה הן איסור אכילה הן איסור הנאה שוים הם, שאינם אסורין אלא מדרבנן.

אמנם, לענין חמץ שמכרו ישראל קודם הפסח לנכרי באחד מהקנינים שנחלקו בהם הפוסקים האם מועילים בנכרי, כתב במשנ"ב לעיל (סי' תמח סי' יז) שלאחר הפסח החמץ מותר אף באכילה, כיון שאיסור אכילת חמץ שעבר עליו הפסח אינו אלא קנס מדרבנן, אין נאסר החמץ

מספק, ולא הזכיר את דעת הפוסקים שאסרו לאכול ספק חמץ שעבר עליו הפסח. וביאר בספר שערי זבולן (ח"ו אריה הל' פסח סי' לו אות א), שלענין חמץ שמכרו ישראל לנכרי באחד מהקנינים המסופקים, סמך המשני"ב גם על הטעם הנוסף שכתב שם, שכיון שמכרו בקנין כל שהוא, גילה בדעתו שלא נח לו בחמץ, ועל ידי זה הוציאו מרשותו.

עוד מצינו חילוק בין איסור אכילה לאיסור הנאה בחמץ שעבר עליו הפסח, לענין 'חמץ נוקשה' שעבר עליו הפסח, שכתב במשנ"ב לעיל (סי' תמו סי' קז) שאף על פי שלדעת המג"א מותר הוא גם באכילה, מי"מ לדעת רוב האחרונים אסור הוא באכילה ומותר בהנאה.

וכן לענין חמץ שנתערב מין כמינו קודם הפסח, ועבר עליו הפסח, כתב שם (סי' קב) בשם הא"ר (שם סי' מו), שאף על פי שאינו אסור בהנאה כיון שהשהייתו בפסח אינה אסורה מדאורייתא, מי"מ אסור הוא באכילה. אמנם, בשעה"צ שם (סי' קסו וקפג) כתב, שהאחרונים חלקו על הא"ר והתירו חמץ זה אף באכילה.

[משנ"ב שם]

ולש' שפסקים ואומרים דגם באכילה מותר, לפי שאר ספקא דרבנן דלא קלא אפליגין, ואם קאוחו מקום רב ישאל קצויים, אסור בהנאה, דנדיא מישראל נפלה, וכו', אבל אם אפשר לתלות שנפל אחר הפסח, מותר אפילו באכילה בכל ענין.

4) ואף על פי שמדברנן אסור לאכול פת של נכרי, כמו שכתב השר"ע (יריד סי' קיב סי"א), כתב הכף החיים (כאן סי' ז) שמדובר כאן במי שאינו נזהר מאיסור זה, כמבואר בשר"ע שם (סי' כ) שיש שאינם נזהרים בזה, או שמדובר בשאר דברים שאינם פת.

5) אמנם לענין חטים ששהו כמים שכתב לקמן (סי' תנ"ג סי' כד) שלדעת הרבה פוסקים צריך לבער קודם הפסח משום חשש חמץ, כתב שם שאם עבר ההשהה אותן בפסח, יש שאסרו אותן אף בהנאה, כדון חמץ גמור שעבר עליו הפסח, ויש שהתירו למוכר לנכרי, משום שאינו אלא ספק חמץ (כיון שהחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא מדרבנן, יש להקל בספקו), וכעין זה כתב גם שם (סי' כח) ובשעה"צ שם (סי' מו).

6) ואף אם רוב העיר ורוב השוק הם נכרים, כתב המחצה"ש (סי' ב) בביאור דברי המג"א (שם) על פי דברי השר"ע (יריד סי' א סי"ד), שאם רוב המצויים במקום שבו נמצא החמץ הם ישראלים, תולים שמהם נפל. הוסיף על פי דברי הש"ך שם (סי' יג), שאם ישראלים ונכרים מצויים כאותו מקום בשוה, יש ללכת אחר רוב המצויים בשוק, ואם בשוק הם מצויים בשוה, יש ללכת אחר רוב העיר.

7) ממה שרשאי אדם להורות לעצמו בחמץ שאחר הפסח ואפילו כשנוגע הדבר לרכוש גדול, ואין הוא נחשב 'משוחרר' כדבר, הוכיח החו"א (אמונה ובטחון פי"ג אות ל) שאיסור לקיחת שוחד אינו מכלל ה'משפטים' אלא מכלל ה'חוקים', ולכן מחמת שוחד נפסל הדין דוקא בדיני ממונות, שבהם אסרה התורה נטילת שוחד.

סימן תנ

דין ישראל ואינו יהודי שיש להם שתפות

[משנ"ב ס"ק א]

צריך להחזיר לו כפר אחר אחר הפסח.

1) ואם רצה להחזיר לו דמים תמורת הכפר, כתב הא"ר (סי' א) שמוותר אף בימות הפסח, וכן כתב החק יעקב (סי' א), הוסיף לבאר, שמה שנקטו הפוסקים 'אחר הפסח', הוא משום שבאו להשמיענו שאף אם בא להחזיר כיכר אינו נחשב כחליפי חמץ, ומותר לקבלה.

